

CRKVA SV. MARKA U HVARU

Bilić, Ljubica

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:712601>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

CRKVA SV. MARKA U HVARU

Ljubica Bilić

Split, 2021.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI

CRKVA SV. MARKA U HVARU

završni rad

Studentica: Ljubica Bilić

Mentor: prof. dr. sc. Željko Peković

Split, rujan 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DOMINIKANCI U DALMACIJI.....	2
2.1. Obilježja dominikanskih crkava	3
3. POVIJEST CRKVE	4
4. ARHITEKTURA CRKVE	8
4.1. Stilsko određenje.....	14
5. ZVONIK	17
6. OSTALI UMJETNIČKI INVENTAR.....	21
6.1. Slikarstvo	22
6.2. Moderna skulptura	24
7. PROJEKT OBNOVE.....	26
8. ZAKLJUČAK	28
POPIS LITERATURE	29
POPIS SLIKOVNIH PRILOGA.....	30
SAŽETAK	33
ST. MARK'S CHURCH IN HVAR	34

1. UVOD

Danas su vidljivi samo ostatci onoga što su nekada bili dominikanski samostan i crkva sv. Marka (Maraka) u gradu Hvaru. Crkva je zatvorena za službu već od 19. stoljeća, a sada služi kao arheološka zbirka i lapidarij dr. Grge Novaka u sklopu Muzeja hvarske baštine dok je okvir nekadašnje crkve namijenjen priredbama i koncertima. Trenutno je i zbirka zatvorena zbog istražnih radova koji se provode radi nadolazeće obnove građevine. Projekt izvodi Muzej hvarske baštine, a planira se rekonstrukcija i revitalizacija nekadašnje crkve sv. Marka po izvornoj arhitektonskoj matrici, a prostor će ostati u službi muzeja.

Temu kompleksa sv. Marka obrađuju Joško Kovačić, čije zapise čuva Muzej hvarske baštine i Niko Duboković u članku *Samostan i crkva dominikanaca u Hvaru* iz 1962. godine. Noviji podatci preuzeti su iz projekta obnove kompleksa kojeg vodi Muzej hvarske baštine, a opisan je u konzervatorskom elaboratu iz 2011. godine. O dominikanskom redu i njegovoj arhitekturi na Jadranu pisali su Stjepan Krasić i Cvito Fisković. Za poznavanje povijesti samostana i crkve sv. Marka poslužili su radovi u časopisu *Prilozi povijesti otoka Hvara*. U istom časopisu Ivo Štambuk razrađuje temu zvonika grada Hvara, uspoređujući zvonik sv. Marka sa zvonikom franjevačke crkve Gospe od Milosti i sa zvonikom katedrale. Umjetnički inventar pripada zbirci dr. Grge Novaka, pojedina građa dio je povijesti i izvornog prostora kompleksa, a ostala građa novijeg je vremena ili ostavština arheoloških nalazišta otoka Hvara. Grobne spomenike opisuje Niko Duboković Nadalini, a modernu skulpturu Hvara Vinko Srhoj.

2. DOMINIKANCI U DALMACIJI

Dominikanci su se svega desetak godina nakon ustanovljenja njihova reda (1216. godine) počeli naseljavati u hrvatskim krajevima.¹ Na drugom općem saboru braće propovjednika u Bologni 1221. godine odlučeno je da se fra Pavlu Dalmatincu povjeri organizacija reda u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu, tako su redovnici iz sjedišta reda, bolonjske crkve sv. Nikole, bili osnivači prvih propovjedničkih samostanskih zajednica na hrvatskom prostoru.² Prve dominikanske crkve na obali nastaju već krajem 13. stoljeća, prva je sagrađena u Zadru 1280. godine, a ubrzo dominikanska gradnja obuhvaća gotovo svaki grad u Dalmaciji. Najjača izgradnja bila je u 14. i 15. stoljeću., jedan od razloga mogao bi biti i osnutak Dalmatinske provincije sv. Dominika pri kraju 14. stoljeća.³ U 13. stoljeću crkve su najveće, u 14. stoljeću crkve se uzdižu i učvršćuju, a u 15. stoljeću se proširuju i dorađuju te se dopušta više dekorativnosti u skladu s talijanskom cvjetnom gotikom jer u 15. stoljeću na vlast u Dalmaciji dolaze Mlečani.⁴ Dominikanci grade u najjačim komunama kako bi bili u blizini što većeg broja puka jer im je glavni cilj propovijedati i duhovno prosvijetliti narod. Na taj način postaju sudionici urbanizacije, crkve se uklapaju u središte grada.

Dominikanske crkve nastaju kao kolektivna djela pa se graditelji obično nisu potpisivali niti se naglašavalo majstore. Propovjednički redovi nisu bili ovisni o nadmoćnim hijerarhijama Crkve, zemljišta i materijal za gradnju dobivali su kao dar od puka kojeg su produhovljivali i samu gradnju izvodili su lokalni graditelji. Crkva je zapravo bila sinteza redovničkih i pučkih ideja; redovnici su imali izvršnu riječ o dimenzijama i osnovnim pravilima gradnje koja su se poklapa s njihovim svjetonazorom i životnim motom: *simplicitas i uniformitas*.⁵ Dominikanci su čak imali odredbu da gradnju mora nadzirati bar tri redovnika.⁶ Projekte su vjerojatno crtali sami

¹ Krasić, Stjepan. Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 41 (1), 2008., str. 68.

² Krasić, Stjepan. *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Zagreb: Globus, 1997.

³ Fisković, Igor. *Identitet crkava propovjedničkih redova u jadranskoj Hrvatskoj*, Zagreb: Studije DPUH, 2016., str. 79.

⁴ Fisković, Igor. *Identitet crkava propovjedničkih redova u jadranskoj Hrvatskoj*, Zagreb: Studije DPUH, 2016., str. 27.

⁵ Fisković, Igor. *Identitet crkava propovjedničkih redova u jadranskoj Hrvatskoj*, Zagreb: Studije DPUH, 2016., str. 50.

⁶ Fisković, Igor. *Identitet crkava propovjedničkih redova u jadranskoj Hrvatskoj*, Zagreb: Studije DPUH, 2016., str. 196.

redovnici jer su imali u redovima škole geometrije koje su bile taman toliko jake da se osposobi redovnike za najjednostavniji, pravilan tlocrt.

Dominikanci na Hvar dolaze u 13. stoljeću otkada i datira kompleks sv. Marka, međutim, kasnije se šire preuzimajući samostan sv. Marije od Milosti na Šćedru 1486. godine, zatim crkvu sv. Klementa na istoimenom otoku; osnivajući samostane na Bolu 1475. godine, u Starog Gradu 1481./82. godine; te otvarajući hospicije na Visu i u Jelsi.⁷ Dolaskom francuske vlasti u Hvar u 19. stoljeću, dominikanci i ostale bratovštine gube svoj značaj.

2.1. Obilježja dominikanskih crkava

Propovjednička arhitektura, kako franjevačka tako i dominikanska, utjecaj vuče od cistercita. Cisterciti su težili što skromnijoj i jednostavnijoj arhitekturi što su preuzeli i dominikanci, ali razlika je ta što su cisterciti gradili crkve za vlastitu upotrebu dok dominikanci i franjevci u gradnju unose i elemente usmjerene puku.⁸ Stilski se dominikanska arhitektura teško definira, osjete se elementi gotike i renesanse, ali stroga pravila reda stvorila su svojevrsan stil arhitekture. Prevladava regionalno i provincijsko stvaralaštvo koje ne mari previše o širim lokalnim ili internacionalnim stilovima.

Arhitektonski elementi izvedene su iz kvadrata, nema velike dekorativnosti, ona se dopušta u apsidi koja je najvažniji dio crkve, na portalu i na crkvenom namještaju. Glavne karakteristike dominikanske arhitekture na Jadranu su skromnost, strogoća i odanost. Arhitektura propovjedničkih redova prvenstveno je funkcionalna i simbolička, nema transepta zbog lakše koncentracije službi, monumentalnost omogućava okupljanje velikog broja puka, a jednostavnost predstavlja ideal reda: odricanje od zemaljskih blaga.

⁷ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 219.

⁸ Krasić, Stjepan. Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 41 (1), 2008., str. 71.

3. POVIJEST CRKVE

Ne zna se točno kada su dominikanci stigli na Hvar i jesu li crkvu sv. Marka gradili na nekim starijim temeljima. Samostan i crkva sv. Marka prvi put se spominju 1312. godine, dominikanski samostan osnovan je krajem 13. stoljeća jer tada u gradu nije bilo redovničkih zajednica, a bile su potrebne jer se sjedište biskupije preselilo iz starog Hvara (današnji Stari Grad) u Ljesnu, tj. novi Hvar (današnji grad Hvar).⁹ Vlast nad Hvarom 1278. godine preuzeli su Mlečani te središte premjestili u novi Hvar zbog vojno-pomorskog povoljnog smještaja i funkcije važne tranzitne luke.¹⁰ Dominikanci, na taj način, preuzimaju vodeću ulogu koju su dotada imali benediktinci. Titular sv. Marka nije uobičajen dominikancima što potvrđuje da je samostan izgrađen pod mletačkim patronatom i vezan za novo državno uređenje.¹¹ Kompleks je izgrađen na urbanistički veoma važnom mjestu: zapadno od Pjace, iznad Fabrike.¹² Kovačić dodaje da je položaj samostana bio na, tada najsigurnijem mjestu, zapadno uz luku.

U crkvi se u 14. i 15. stoljeću skupljalo plemićko Veliko vijeće Hvarske komune, a postoji i naznaka da je neko vrijeme samostan bio sjedište lokalne vlasti.¹³ U vrijeme osnutka samostana Mletačka Republika okupila je i predstavnike vrhovne vlasti – vlastelu u hvarsku Komunu koja je djelovala sve do 1806. godine. Osim vlastele, za prava koje je osiguravala Komuna borilo se i građanstvo, što je dovelo i do poznate bune 1510. godine pod vodstvom pučana Matije Ivanića. Nakon bune, mletačka prevlast u Komuni je prestala i sve veće povlastice uživali su bogati građani, konkurirajući plemstvu. Samostan je služio i kao cijenjena obrazovna institucija, što svjetovna, što redovnička. Nažalost, samostanski arhiv nije pronađen pa su podaci o hvarskom životu i narodu malo poznati.

Dominikanac Vinko Pribojević 1525. godine održao je u crkvi svoj slavni govor *O porijeklu i zgodama Slavena* pred obrazovanim i uglednim plemićima i pučanima, kao što su Toma Niger, Šimun Benja, Fridrik Grisogono, Jerolim Bartučević, Hanibal Lucić i Petar Hektorović. Pribojević u svom djelu na latinskom jeziku govori i o samostanu sv. Marka, spominje da su je naši preci zvali plemićkom kapelom i da je bio grijeh pokopavati mrtve izvan

⁹ Bibić, Zorka. Venecijanski kameni lavovi u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XIII., br. 1, 2017., str. 68.

¹⁰ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 211.

¹¹ Bibić, Zorka. Venecijanski kameni lavovi u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XIII., br. 1, 2017., str. 68.

¹² Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 251.

¹³ *ibid.*

nje.¹⁴ Opisuje isticanje samostana visinom od ostalih građevina, tako da se s njega mogao vidjeti cijeli grad. Od vrijednosti samostana nabraja bogatu knjižnicu i obrazovnu ulogu, zatim prostrane vrtove te svetačke moći, poput „trna iz krune Gospodnje i čestice njegova presveta križa.”¹⁵

Današnji ostatci crkve i samostana potječu iz 16. i 17. stoljeća kada se kompleks proširivao i obnavljao nakon turskog napada 1571. godine pa je nemoguće točno znati prvotni izgled. Ostatke čine samo vanjski zidovi crkve, apsida, sakristija i zvonik te dijelovi samostana.¹⁶ Za vrijeme završetka proširenja iz 16./17. stoljeća Kovačić daje dva događaja; papa Urban VIII. 1642. godine podijelio je potpuni oprost koji će trajati sedam godina onima koji odu na hodočašće u crkvu sv. Marka u Hvaru pa je crkva dotada morala biti završena. Od tih hodočašća i danas su sačuvani barokni križevi u kamenim reljefima. Drugi dokaz je veduta iz 1663. godine Giuseppea Santinija na kojoj je prikazan dovršen samostan.

Godine 1806. dominikanci u Hvaru napustili su svoj samostan, pa ga je sljedeće godine francuska uprava ukinula kako bi s njim mogla slobodno raspolagati.¹⁷ Godine 1808. tiskana je Naredba generalnog providura Dalmacije, Vicka Dandola kojom se zabranjuje ukopavati mrtvace u crkvama, već za to treba predvidjeti groblja izvan mjesta.¹⁸ Kao mjesto novog gradskog groblja stanovnici grada Hvara zamislili su upravo samostan sv. Marka. Iz tog razloga je srušen samostan i krov crkve u prvoj polovini 19. stoljeća. Godine 1837., zabranjen je ukop u crkvi sv. Marka pa je kao prostor novog groblja izbran brežuljak sv. Nikole gdje je i sagrađeno groblje tek 1879. godine.¹⁹ Osim kao groblje, francuska vlast je samostan koristila i kao kasarnu na kojoj su kao zidari radili drvodjelci Ivan i Antun Cristofoli i kovač Ivan Blašković dok je drugi dio samostana srušen za izgradnju lijeve baterije na križnoj panti.²⁰

¹⁴ Pribojević, Vinko. *O podrijetlu i slavi Slavena*. Zagreb: Golden marketing, 1997., str. 173.

¹⁵ *ibid.*

¹⁶ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 251.

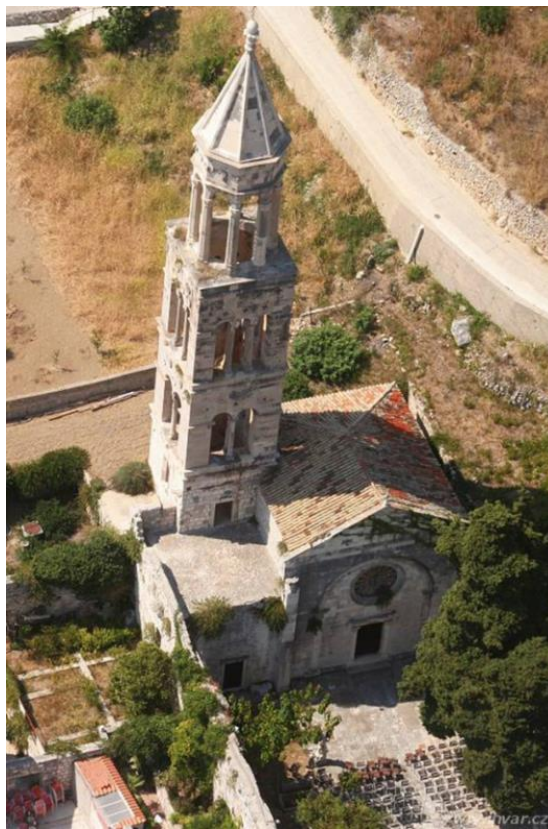
¹⁷ Duboković Nadalini, Niko. Samostan i crkva dominikanaca u Hvaru. *Analiz Historijskog instituta JAZU-u Dubrovniku VIII-IX*, 439.-446., 1962.

¹⁸ Bezić Božanić, Nevenka. Nekoliko podataka o građevinskoj i zanatskoj djelatnosti u Hvaru u prvoj polovici XIX stoljeća. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. V, br. 1, 1978., str. 98.

¹⁹ Bezić Božanić, Nevenka. Nekoliko podataka o građevinskoj i zanatskoj djelatnosti u Hvaru u prvoj polovici XIX stoljeća. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. V, br. 1, 1978., str. 99./100.

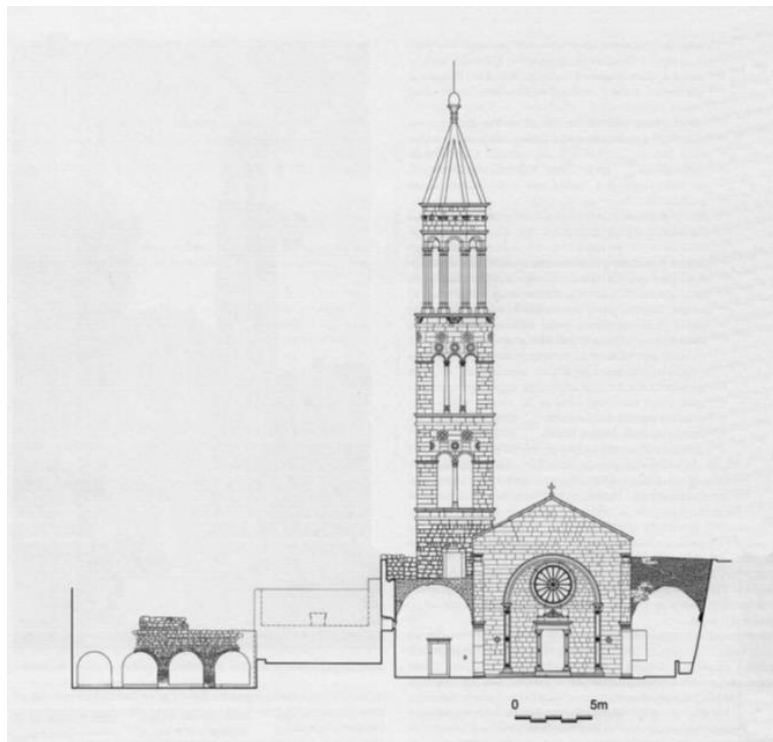
²⁰ Bezić Božanić, Nevenka. Nekoliko podataka o građevinskoj i zanatskoj djelatnosti u Hvaru u prvoj polovici XIX stoljeća. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. V, br. 1, 1978., str. 100.

Godine 1818., kada su ponovno došli austrijski vojnici vrše se popravci na dominikanskom samostanu i tek je tada arhitekt Luigi Hauser napravio nacrt za groblje, ali nije nikad ostvaren.²¹ Krajem 19. stoljeća Alois Hauser je odlučio ostatke crkve i samostana predstaviti u romantičnom ozračju, zapušteni spomenik pretvoren je neku vrstu parka zaraslog bršljanom, čempresima i samoniklim biljkama. Apsida je pretvorena u kapelu tako da se do nje od portala dolazi koracajući po spolijama grobnih ploča umetnutih u pod. Kasnogotički luk je zazidan. Pročelje apside u obliku trijumfalnog luka, također je obnovio postavljajući na nj rozetu s glavnog pročelja te novi portal klasicističkih linija. Romantična prezentacija, unatoč svome šarmu, rezultirala je degradacijom konstrukcije i očuvanosti spomenika i arhitekture.

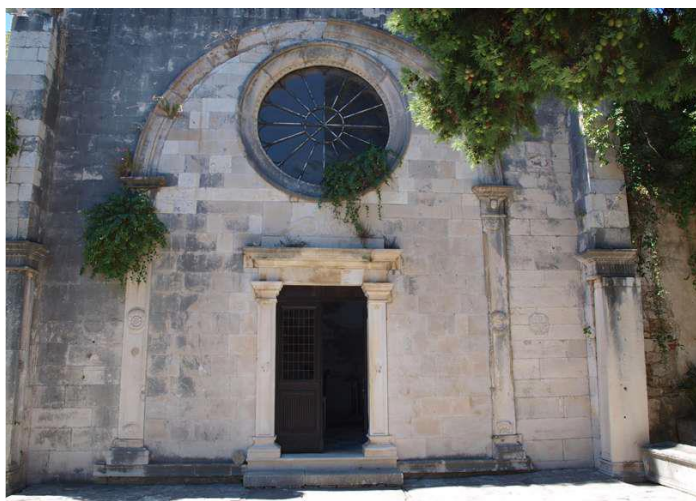

Slika 1. Današnji izgled crkve.

²¹ Bezić Božanić, Nevenka. Nekoliko podataka o građevinskoj i zanatskoj djelatnosti u Hvaru u prvoj polovici XIX stoljeća. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. V, br. 1, 1978., str. 99./101.

Slika 2. Presjek crkve i samostana sv. Marka.

Slika 3. Pročelje nekadašnje apside, danas kapele sv. Josipa s rozetom sa srušenog zabata glavnog pročelja.

4. ARHITEKTURA CRKVE

Malo se zna o arhitekturi crkve prije proširivanja u 16. i 17. stoljeću, konzervatorskim radovima pretpostavilo se da se zdanje crkve iz 13./14. stoljeća nalazilo na mjestu današnje apside, da je crkva bila jednobrodna i smještena obrnuto od današnje, odnosno istok – zapad. S obzirom na to, svetište stare crkve bilo je na mjestu današnjeg pročelja i tamo se pokopavalo pokojne. Ti grobovi kasnije su premješteni u novo zdanje crkve, točnije uz sjeverni, bočni zid. Crkva je, dakle vjerojatno prenamijenjena u svetište rušenjem starog pročelja na istoku te je produžena na zapad.²² Takav način proširivanja gotičkih crkava iz jednobrodnih u trobrodne bio je tipičan za pregradnje u 15. stoljeću. Isto tako, pretpostavlja se da se prilikom proširenja srušila i stara kapela sv. Jurja koja je bila smještena južno od stare jednobrodne crkve. Dokaz za postojanje kapele je sačuvani nadvratnik južno od crkve sv. Marka. Nadvratnik nalaže da je kapela podignuta 1458. godine od vlastelina Katarina Mikšića (de Nicolinisa) kao adaptacija crkve iz 1420. godine.²³ Stoga bi se zaključilo da je, najstarije hrvatsko predkomunalno plemstvo, obitelj Nikolini omogućila dominikancima gradnju ili proširenje samostana. Duboković pretpostavlja da se prije pregradnje do kapele dolazilo izravno i da je ona bila *nukleus* oko kojeg je sagrađen samostan i stara crkva. Na crtežu Giovana Francesca Camozija vidi se stara jednobrodna crkva sv. Marka koja je imala i toranj i kulu (Slika 3). Fortifikacija je bila potrebna jer je to vrijeme turskih osvajanja (1539. godine Turci su napali Jelsu) pa i godina Camozijevog crteža datira u 1571. godinu kada su Turci napali Hvar.

²² Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 19.

²³ Oporuka Antuna Gazarovića iz 1420. g.: Kovačić, Joško. Dvije hvarske skulpture iz 15. stoljeća. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, vol. 32, br. 1, 1992., str. 432.

Slika 4. Giovan Francesco Camozio, detalj crteža grada Hvara iz 1571. godine.

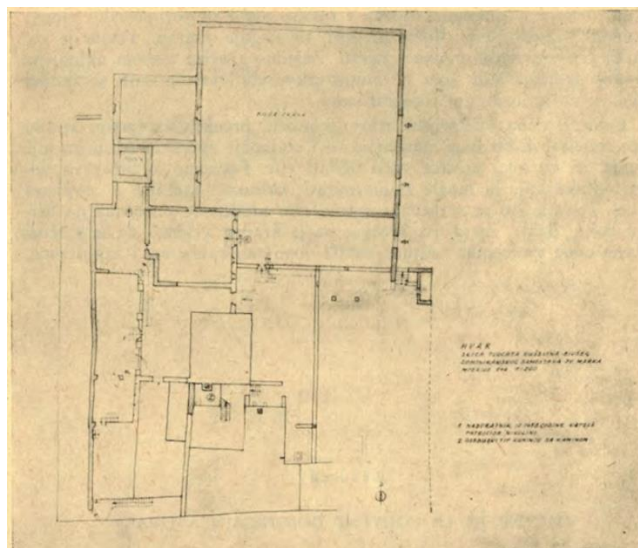

Slika 5. Nadvratnik renesanse kapele Nikolini, natpis iz 1458. godine.

Skoro ništa nije ostalo od stare crkve, a crkva iz proširenja u 16. i 17. stoljeću, također nije u cijelosti preživjela zbog rušenja za vrijeme francuske uprave. Sačuvan je donji dio crkve, njezina apsida, sakristija i vanjski zidovi uključujući velike dijelove istočne fasade s glavnim ulazom, bez svodova ni krova. Preživjeli su i zvonik, dio klaustara/zgrada samostanske kuhinje sa stubištem do mora. Samostan nije sačuvan, osim nekih dijelova zidova i jedne samostanske kuće, a glavna samostanska zgrada nalazila se iza apsida u smjeru sjever-jug i nije bila raskošna ni

raščlanjena.²⁴ Crkva je bila trobrodna. Ukupna dužina crkve je tridesetak metara, a veličina tri lađe bez apside je otprilike 20x20 m.²⁵ Veličinom je bila monumentalna za to vrijeme, najveća u Hvaru nakon katedrale. Na tlocrtu iz 1840. godine vidljivi su bočni brodovi koji su bili nadstvođeni te stupovima razdvojeni od glavnog broda. Otisci traveja i danas se vide na zidovima crkve (Slika 5). Glavni brod imao je ravni žbukani strop kojeg je nosila drvena konstrukcija, a bočni brodovi bili su presvođeni križnim svodom. Skulpturalni ukras crkve bio je skroman jer se više pazilo na funkcionalnost, najčešće su to cvjetni medaljoni i zupci na pilonima karakteristično za renesansu u Hvaru.²⁶ Na zapadnom pročelju crkve vidljivi su ostatci pilastra arkature crkve s impost kapitelima.

U travejima što su ih stvarali polukružnim lukovima spojeni stupovi, nalazile su se kapele s oltarima, ukupno osam oltara i jedan u apside. Augustin Valier detaljno je opisao interijer crkve nakon vizitacije 1579. godine, nabrojajući sve oltare: glavni sv. Marka Evanđelista; Blažene Djevice Marije; Oplakivanja; Sv. Vinka Fererskog; Sv. Antuna podignut za Antonija Lucića; bratovštine Gospe od Ružarija i jedan bez titulara. Osim, trna Kristove krune i komadića Svetoga Križa spominje da su se u sakristiji čuvale i relikvije nevine dječice.

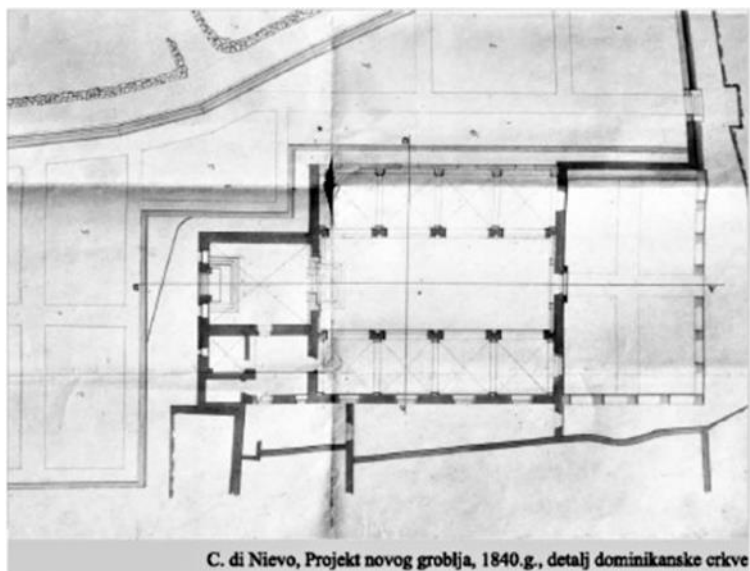

Slika 6. Tlocrt kompleksa u zadnjoj fazi života samostana.

²⁴ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 215.

²⁵ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 212.

²⁶ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 213.

Slika 7. Tlocrt dominikanske crkve iz 1840. godine.

Slika 8. Južni bočni zid s vidljivim otiscima položaja nekadašnjih traveja.

Krov i zabat fasade nisu sačuvani, ali slika iz zbirke dr. Grgura Bučića (Slika 9) prikazuje da je krov bio jednostavan, dvodijelni trokutast, a zabat imao okruglu rozetu s renesansnim prozorima polukružnog vrha, sa svake strane. Okrugli prozor nalazio se i na kraju, odnosno

zapadnom dijelu crkve, paralelno s rozetom na pročelju. Rozeta s fasade kasnije je, 1898. godine, umetnuta na apsidu, a bočni prozori su nestali. Tada su uklonjeni i zidovi koji su obilježavali lađe. Južni bočni zid je izvoran dok je sjeverni loše obnovljen nakon što se urušio u 20. stoljeću.

Slika 9. Crkva sv. Marka sa zabatom krova koji danas nije sačuvan i s neobnovljenim vrhom zvonika.

Što se tiče klaustra, Kovačić pretpostavlja da je to zapravo bila samostanska kuhinja. Nalazi se pored južne strane zvonika, uz samostansku kuću no danas je sačuvana samo u ostatcima s četiri uočljiva luka. Nije imala velikog arhitektonskog značaja, a srušena je zbog oronulosti i potkapanja vode, još prije 1823. godine.²⁷

²⁷ Duboković Nadalini, Niko. Samostan i crkva dominikanaca u Hvaru. *Anali Historijskog instituta JAZU-u Dubrovniku* VIII-IX, 439.-446., 1962., str. 440.

Slika 10. Ostatci klaustra ili kuhinje dominikanskog samostana.

Dominikanske crkve usmjerene su prema istoku jer je dolazak Spasitelja kao *svjetla svijeta* išao s istoka – iz Svete zemlje.²⁸ Međutim, proširenjem crkve u 16. stoljeću apside crkve sv. Marka orijentirana je suprotno, odnosno na zapad, a pročelje na istok zbog konfiguracije terena. U vrijeme proširenja ona je prva sagrađena zbog važnosti religijskih funkcija koje su u njoj obavljaju pa se i o njenoj gradnji više zna. O vremenu gradnje svjedoči oporuka plemića Mateja Lupina (Vučićevića) iz 1558. godine u kojoj traži da se zakopa „u novoj glavnoj kapeli te crkve” što znači da je tada još bila u izgradnji.²⁹ Apsida je četverokutna i križnorebrasto nadstvođena. Po rebrima apsida poredani su reljefi cvjetova odvojeni žljebićima, a ispod rebra svoda je profilirani vijenac.³⁰ Ispod vijenca, u kutu, nalaze se anđeoske glave s krilima. Kovačić glave tumači kao pokazatelj slabljenja klesarske vještine u Hvaru opisujući ih kao primitivne i bezizražajne što iznova potvrđuje okrenutost arhitekturi, a ne ukrasu/kiparstvu. Svod apsida Kovačić povezuje s apsidom crkve sv. Marije (sv. Fabijana i Sebastijana) u Jelsi koju su sagradili brački klesari Bartul Radojko i Petar Bokanić 1558. godine. Izraz ovih klesara vidljiv je i na

²⁸ Fisković, Igor. *Identitet crkava propovjedničkih redova u jadranskoj Hrvatskoj*, Zagreb: Studije DPUH, 2016., str. 171.

²⁹ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 214.

³⁰ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 213.

baroknom pročelju apside u obliku trijumfalnog luka iz 16. stoljeća. Prozori apside su svi zazidani, osim onog polukružnog, sjevernog. Apsida je pretvorena u kapelu sv. Josipa, u čast caru Franji Josipu krajem 19. stoljeća.

Slika 11. Današnje stanje svoda apside, odnosno kapele sv. Jurja.

Slika 12. Serfain pod vijencem u apsidi.

4.1. Stilsko određenje

S tim da najranija arhitektura kompleksa datira krajem 13. stoljeća, možemo pretpostaviti da je tadašnje zdanje odgovaralo skromnim, jednostavnim dominikanskim građevinama na Jadranu kakve je opisao Fisković. Iz tog perioda proizlazi romanička i gotička tradicija koja se, uz praktičnost arhitekture propovjedničkih redova, najbolje vidi u samom

tlocrtu. Crkva je prvo bila jednobrodna, a zatim pretvorena u trobrodnu s jednom, kvadratnom apsidom i bez transepta. Arhitektonski elementi izvedeni su iz kvadrata, a dekorativnost se dopušta samo u nadsvođenoj apsidi i portalu. U ostacima zidova crkve vidljivo je „monotono, nesavršeno zidanje kamenom”³¹ tipično za arhitekturu propovjedničkih redova. Među sačuvanim kasnogotičkim ulomcima su glavica pilastra uzidana desno od ulaza, gotički prozor na prvom katu zvonika i kasnogotički ukrasi s prozora kao što je motiv akantusa.

Proširenje crkve i gradnja zvonika u 16. i 17. stoljeću dopuštaju veću dekorativnost pod utjecajem talijanske cvjetne gotike koja u Dalmaciju dolazi posredstvom Mlečana u 15. stoljeću. U Dalmaciji je 15. i 16. stoljeće vrijeme gotičko-renesansnog stila, Marko Andrijić 1507. godine završava renesansi zvonik franjevačke crkve sv. Marije od milosti koji postaje uzor za ostale zvonike u gradu Hvaru pa tako i za zvonik sv. Marka. Duboković ornamentalne motive i strukturu crkve pripisuje stilu renesanse. Sačuvani portal ima polukružni otvor s dva polustupa s jonskim volutama sa svake strane, između polustupova i luka nalaze se biljni motivi, a na tjemenu luka je *maskeron* – plitki reljef crnačke glave.³² Arhitrav je u obliku konzolice, a iznad njega je niz zubaca.³³ Zabat portala u obliku je krila s kanelirima dok je po sredini akrosterij iza kojega se nalazio manji prozorčić.³⁴ Vjerojatno datira u vrijeme proširenja, točnije u 17. stoljeće. Dominikanska crkva u Vignju koja je sagrađena krajem 17. stoljeća navodi na taj zaključak jer ima sličan portal koji već teži baroku. Takvo mišljenje dijeli i Kovačić koji čak povlači paralelu s Trifunom Bokanićem čiji oltari i hvarska lođa nalikuju ovome portalu.

Današnje stanje kompleksa možda ne pokazuje jasno značajke arhitekture 13. – 17. stoljeća jer je dosta toga izmijenjeno obnovom u 19. stoljeću. Primjerice, obnavlja se vrh zvonika koji prati izvorni stil i izvornu logiku gradnje, s druge strane apsida se pretvara u kapelu čije je pročelje izvedeno u stilskom historicizmu. Duboković spominje i zidanje porušenog sjevernog perimetralnog zida 1961. godine. Zid je napravljen od cementa i koso, navodno radi statike, a posađeno zelenilo poslužilo je za „skrivanje” nepravilnosti zida.³⁵ Unatoč preinakama u 19. stoljeću, dominikanski kompleks sv. Marka svjedoči o tijeku, dalmatinske arhitekture pod

³¹ Fisković, Igor. *Identitet crkava propovjedničkih redova u jadranskoj Hrvatskoj*, Zagreb: Studije DPUH, 2016., str. 41.

³² Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 212./213.

³³ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 213.

³⁴ *ibid.*

³⁵ Duboković Nadalini, Niko. Samostan i crkva dominikanaca u Hvaru. *Analiza Historijskog instituta JAZU-u Dubrovniku* VIII-IX, 439.-446., 1962., str. 439.

utjecajem dominikanaca i Mlečana. Tijek obuhvaća prvotne gotičke i kasnogotičke elemente te kasnorenesansni i barokni stil proširenja iz 16./17. stoljeća.

Slika 13. Usporedba portala sv. Marka, portala viganjske crkve i Bokanićevog oltara iz Nina.

5. ZVONIK

Iz crteža se da zaključiti da je ranija verzija crkve prije proširenja imala je zvonik mletačkog tipa s piramidalnim završetkom (slika 4).³⁶ Iako Kovačić sumnja u vjerodostojnost Camozijevih crteža, zvonik prikazuje i Angiello degli Oddi na crtežu iz 1584. godine. Augustin Valier ne spominje zvonik pa se smatra da je sagrađen tek nakon njegove vizitacije, odnosno krajem 16. i početkom 17. stoljeća. Na zvoniku se primjećuju odlike kasne renesanse i radionice Bokanić. S tim da je Trufun Bokanić u to vrijeme radio na hvarskoj loži i oltarima katedrale, moguće je da je i zvonik njegovo djelo. Bokanićeva vještina najviše se vidi u profilima katova s jastučastim dekoracijama, karakterističnim glavicama kerubina, floralnim elementima i „jednostavnim profilom klasične sime s dentima”.³⁷

Ne može se sa sigurnošću potvrditi graditelj zvonika, vidljivo je samo da su graditelji bili spretni jer je građen na laporu, a ne na stijeni, pa su ga temeljili jako duboko, do ispod razine mora.³⁸ Visina zvonika je 53 m što ga čini najvišim zvonikom u gradu Hvaru dok širina iznosi 490 cm.³⁹ Prizemlje zvonika smješteno je između crkve i samostana dominikanaca, a ulaz u zvonik nalazi se na bočnoj strani. Ivo Štambuk daje mu oznaku najraskošnijeg i najskladnijeg zvonika u gradu Hvaru, skladnost je naglašena proporcijama, a raskoš u postavljanju i dekoriranju duplog vijenca u katovima. Na prvoj etaži nalazi se jednostavna monofora, na drugoj etaži bifora, na trećoj trifora, a vrh je zatim rastvoren lukovima lođe iznad kojih se nalazi tambur na kojemu leži piramidalni vrh zvonika.

Kovačić spominje zidni umivaonik na južnoj strani zvonika u obliku jednostavne niše s gotičkim detaljima koji je nastao nakon Valierove vizitacije te prošupljeni kvader u zidu u prizemlju koji je služio kao zaštita od uroka.

S tim da je građen najkasnije od dva preostala zvonika u Hvaru, katedralnog i onog crkve sv. Marije od Milosti, u njima i pronalazi uzor. Izgrađen je uz sjeverni bok apside crkve isto kao zvonik crkve sv. Marije od Milosti, a krajnji zidovi u etažama s biforom i triforom konstruirani

³⁶ Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 23.

³⁷ Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 24.

³⁸ Štambuk, Ivo. Hvarski zvonici. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 2014., str. 165.

³⁹ Štambuk, Ivo. Hvarski zvonici. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 2014., str. 162./163./165

su na isti način kao kod zvonika katedrale.⁴⁰ Drugi i treći kat zvonika imaju reljefne kolute prošupljene četverolistom i jednostavne vijence sa zupcima što dijele kat od kata.⁴¹ Kod sva tri zvonika etaže s biforom imaju istu proporciju što ukazuje da je sva tri zvonika radila ista škola arhitekata.⁴² Ipak, zvonik crkve sv. Marka nadvladao je svoje uzore ističući se svojim karakterističnom proporcijama.

Vrh zvonika srušio je grom pa je ponovno sagrađen na temelju projekta arhitekta Aloisa Hausera 1894. godine. Njegov je prvotni izgled nepoznat pa neki stručnjaci zamjeraju njegovu obnovu vjerujući da je izvorno bio špicastiji.⁴³ Međutim, Hauser je iskoristio ostatke kamenja srušenog zvonika i na temelju njih precizno i s točnošću rekonstruirao piramidu zvonika.⁴⁴ Vrh zvonika Hauser je projektirao osmerokutno. Dok su ostali stupovi zvonika okrugli s kapitelima kompozitnog reda, stupovi vrha su osmerostrani s glavicama od gotičkog lišća. Niski tambur ukrašen je nizom sačinjenog od krilatih anđeoskih glavica i cvjetova.⁴⁵ Krov je, također osmerokutan, a rebra se spajaju u akroterij u obliku kista (*pennello*).⁴⁶ Hauser je piramidom povrh osmerokutne lođe, zvoniku dao na snazi, eleganciji i ljepoti.⁴⁷ Kako nalaže sam arhitekt, zvonik je na granici srednjovjekovne arhitekture i prvi korak k renesansi.⁴⁸

⁴⁰ Štambuk, Ivo. Hvarski zvonici. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 2014., str. 162./163./165

⁴¹ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 216.

⁴² Štambuk, Ivo. Hvarski zvonici. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 2014., str. 166.

⁴³ *ibid.*

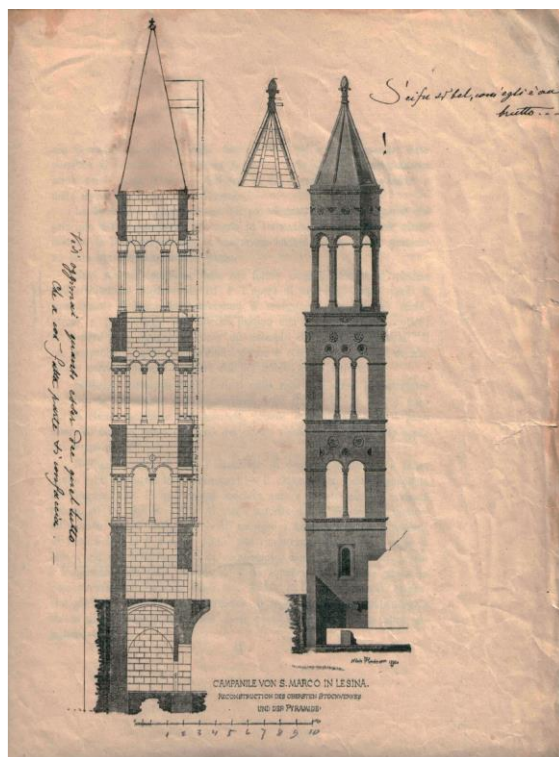
⁴⁴ Štambuk, Ivo. Hvarski zvonici. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 2014., str. 167./168.

⁴⁵ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 216.

⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ Štambuk, Ivo. Hvarski zvonici. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 2014., str. 163.

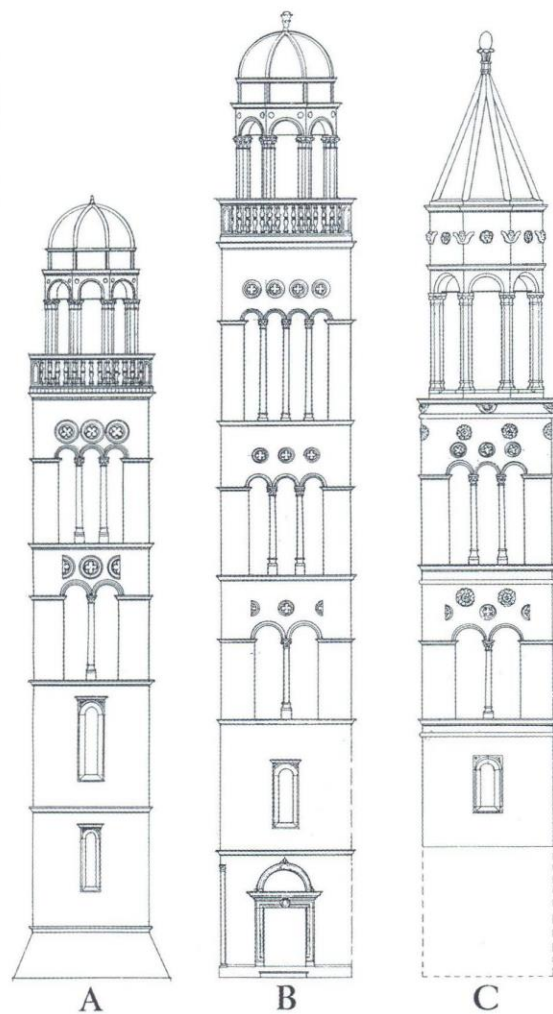
⁴⁸ Duboković Nadalini, Niko. Samostan i crkva dominikanaca u Hvaru. *Analiz Historijskog instituta JAZU-u Dubrovniku* VIII-IX, 439.-446., 1962., str. 439.

Slika 14. Presjek i pogled zvonika sv. Marka arhitekta Aloisa Hausera.

Slika 15. Zvonik crkve sv. Marka.

Slika 16. Usporedba hvarskih zvonika: a) zvonik franjevačke crkve Gospe od Milosti, b) zvonik katedrale (rekonstrukcija pretpostavljenog izvornog projekta), c) zvonik crkve sv. Marka.

6. OSTALI UMJETNIČKI INVENTAR

Uz zidove crkve nalazi se lapidarij koji obuhvaća 112 predmeta. Zbirka obuhvaća spomenike iz vremena renesanse i novije prošlosti grada. Tu se nalaze grobovi hvarskih obitelji iz razdoblja od 15. do 18. stoljeća, kao što su Perdvarići, Dragomanići, Vukčići, Refaldiniji, Golubići, Jakšići, itd. Na grobnim pločama iz 15. i 16. stoljeća nalaze se grbovi hvarskih plemićkih obitelji. Građanski grobovi pomiješani su s plemićkim, katkad imaju grbove, a katkad nemaju.⁴⁹ Sačuvan je grob Antuna Lucića, sina pjesnika Hanibala Lucića, koji se nekad nalazio u kapeli obitelji Lucić. Kovačić smatra da se kapela nalazila u trećem traveju crkve. Da bi se razlikovali od mnogobrojnih srodnika s istim grbom, obitelj Lucić je uzela novi amblem: janje probodeno strijelom.⁵⁰ Grb obitelji Kačić s motivom zmaja iz 17. stoljeća predstavlja najplastičniji grb u lapidariju.⁵¹ Grb obitelji Raffaelli je bez natpisa i s poznatim motivom šest stiliziranih ruža.⁵² Karakterističan je i grob patricija Nicolini s motivom penjućeg lava koji stoji uspravno i pokazuje svoj lijevi obraz.⁵³ Grobnicu patricija Ozora predstavlja grb s inicijalima A O, „štit je prevučen pojasom, sa po jednim cvijetom sa osam latica u svakom polju.”⁵⁴ I siromašni su imali svoju kapelu u crkvi, kapelu Grivičić, posvećenu sv. Karlu Boromejskom.⁵⁵ Sagradio ju je Ivan Bartučević u prvoj polovici 17. stoljeća.

Na južnom zidu crkve nalazi se skulptura lava koja je originalno stajala na južnom pročelju. Datira se u 16. stoljeće kao i većina hvarskih lavova jer je to bilo zlatno doba Venecije i samog grada Hvara.⁵⁶ Skulpture lavova su dobro sačuvane u gradu jer je „Hvar bio jedino mjesto u Dalmaciji gdje nije proveden leontoklazam – skidanje i uništavanje venecijanskih kamenih

⁴⁹ Duboković Nadalini, Niko. Grbovi u bivšoj crkvi sv. Marka u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. III, br. 1, 1969., str. 44.

⁵⁰ Duboković Nadalini, Niko. Grbovi u bivšoj crkvi sv. Marka u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. III, br. 1, 1969., str. 53.

⁵¹ Duboković Nadalini, Niko. Grbovi u bivšoj crkvi sv. Marka u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. III, br. 1, 1969., str. 54.

⁵² Duboković Nadalini, Niko. Grbovi u bivšoj crkvi sv. Marka u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. III, br. 1, 1969., str. 51.

⁵³ Duboković Nadalini, Niko. Grbovi u bivšoj crkvi sv. Marka u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. III, br. 1, 1969., str. 47.

⁵⁴ Duboković Nadalini, Niko. Grbovi u bivšoj crkvi sv. Marka u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. III, br. 1, 1969., str. 45.

⁵⁵ Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 26.

⁵⁶ Bibić, Zorka. Venecijanski kameni lavovi u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XIII., br. 1, 2017., str. 58./68.

lavova.”⁵⁷ „Lav drži otvorenu knjigu s natpisom, a griva mu je u obliku lire.”⁵⁸ Vidljivo je samo lijevo krilo, dok desni dio reljefa s krilom i stražnjom desnom šapom nedostaje.⁵⁹ Lav je u tipičnom položaju: „prednjom šapom stoji na tlu (*Stato da Terra*), a stražnjima na morskim valovima (*Stato da Mar*).”⁶⁰

Slika 17. Skulptura lava na južnom zidu crkve.

6.1. Slikarstvo

Kad je crkva srušena, umjetnine iz nje su premještene u druge crkve na otoku. Slika Sv. Roza i Sv. Petar mletačkog, klasicističkog slikara Liberalea Cozze danas je u crkvi sv. Spiridione u Sv. Nedilji.⁶¹ Slika s kraja 18. stoljeća prikazivala je sv. Ružu (Rozu) Limsku i sv. Petra, ali pala je raspadnuta još od 20. stoljeća.⁶²

Baldassare D’Anna oslikao je dvije oltarne pale, onu sv. Jerolima s drugim svecima koja je danas u crkvi Sv. Nedilje i onu Silaska Duha Svetoga koja je danas u župnoj crkvi u Vrbanju.⁶³

⁵⁷ Bibić, Zorka. Venecijanski kameni lavovi u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XIII., br. 1, 2017., str. 58.

⁵⁸ Bibić, Zorka. Venecijanski kameni lavovi u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XIII., br. 1, 2017., str. 68.

⁵⁹ *ibid.*

⁶⁰ *ibid.*

⁶¹ Kovačić, Joško. Župa sveta nedilja na Hvaru. *Služba Božja*, vol. 42, br. 2-3, 2002., str. 131.

⁶² *ibid.*

⁶³ Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 1987., str. 220.

Iz crkve sv. Marka u župnu crkvu u Brusju na Hvaru dospjela je, 1805. godine, pala Giambattista Zelottija, *Sv. Antun Opat s drugim svetcima*.⁶⁴ Slika se datira u 1570-e, a izvorno je u crkvi sv. Marka stajala u sjevernoj lađi, na oltaru sv. Antuna Opata kojeg je podigao Antun Lucić gdje se sada nalazi njegov grob.⁶⁵ Na slici je prikazan „Vinko Ferrerski, sv. Petar s ključevima, sv. Antun Opat kao središnji lik, sv. Jerolim u kardinalskom ruhu i sv. Nikola u biskupskom ornatu s tri zlatne kugle.”⁶⁶

Kovačić vjeruje da iz crkve sv. Marka potječu i veliko oštećeno ulje „Čudo u Surianu” koje se čuva u crkvi sv. Duha u Hvaru te ikona sv. Spiridiona u starogradskoj župnoj crkvi.

Slika 18. Pala Giambattista Zelottija, *Sv. Antun Opat s drugim svetcima*.

⁶⁴ Gamulin, Grgo. *Stari majstori u Jugoslaviji II.*, Zagreb: Društvo historičara umjetnosti Hrvatske, 1964., str. 50.

⁶⁵ Kovačić, Joško. Župa Brusje na Hvaru. *Služba Božja*, vol. 35, br. 2, 1995., str. 139.

⁶⁶ *ibid.*

6.2. Moderna skulptura

U lapidariju crkve nalaze se i moderne skulpture Šime Dujmovića. Šime Dujmović (1887. - 1968.) je rođen na Hvaru gdje je kao dječak s ocem klesao i obrađivao kamen.⁶⁷ U Hvaru radi spomenike prožete mitologijom nacionalnog buđenja i prošlosti.⁶⁸ Njegov rad pod utjecajem je bečke secesije i herojskih motiva Ivana Meštrovića.⁶⁹ Taj utjecaj se vidi na visokom reljefu, *Krist* iz 1940./41. godine. Reljef prikazuje Krista vezanih ruku i okrunjenog trnovom krunom.⁷⁰

Godine 1927. radi *Česmu oslobođenja* za hvarsku rivu. Danas se nalazi u lapidariju dr. Grge Novaka kao dio skulpturalnog ansambla pod nazivom *Izvor novog života*.⁷¹ Skulptura je alegorija buđenja domovine, a kao inspiracija za to poslužilo je stvaranje Jugoslavije. Osim toga, Srhoj navodi da su hvarske vlasti naručile skulpturu u želji da njome obilježe izgradnju prvog vodovoda na dalmatinskim otocima 1921. godine. Skulptura je bila napravljena u obliku fontane, ali danas je gornji dio razdvojen od donjeg jer su 1941. godine Talijani demontirali donji dio jer je prikazivao reljefe jugoslavenske, kraljevske obitelji Karađorđević.⁷² „Skulptura se sastoji od alegorijskoga ženskog lika koji predstavlja domovinu koju poljupcem oživljava genij slobode izvlačeći je iz sužanjstva koje simbolizira zmaj u podnožju figura.”⁷³ Uz te dvije glavne figure na fontani, nalazili su se i skulpture u alegoriji mudrosti, junaštva, osvete i politike.

⁶⁷ Srhoj, Vinko. *Moderno kiparstvo otoka Hvara*. Zadar: Muzej Staroga Grada, 2016., str. 21.

⁶⁸ *ibid.*

⁶⁹ *ibid.*

⁷⁰ Srhoj, Vinko. Između originalnosti i epigonstva – slučaj Šime Dujmovića, kipara u Meštrovićevoj sjeni. *Ars Adriatica*, vol., br. 2, 2012., str. 232.

⁷¹ Srhoj, Vinko. *Moderno kiparstvo otoka Hvara*. Zadar: Muzej Staroga Grada, 2016., str. 22.

⁷² *ibid.*

⁷³ *ibid.*

Slika 19. Visoki reljef *Krist*, Šime Dujmović.

Slika 20. Gornji dio fontane *Izvor novog života*.

7. PROJEKT OBNOVE

Muzej hvarske baštine osmislio je projekt obnove crkve i samostana sv. Marka u funkciji izložbenog prostora muzeja. Obnova bi se trebala temeljiti na kasnorenesansnoj pregradnji iz 16./17. stoljeća. Smjer obnove okrenut je arhitekturi dok će interijer biti pojednostavljen, ne prezentirajući stanje iz 16./17. stoljeća. Po projektu obnove, crkva će dobiti krov, jednostavan dvodijelni, spojen s apsidom te s autentičnim nagibom i s pokrovom od kupe kanalice. Stupovi, što su odvajali brodove crkve i s njima svod bočnih brodova, neće se rekonstruirati, kako bi se dobio što prostraniji izložbeni prostor. Arkature, za koje se ne zna točan izvorni izgled, možda će se obnoviti pomoću Bokanićevih kapitela s gradske lože koji se čuvaju u lapidariju.

Pogrebne ploče s poda vratit će se na izvorno mjesto. Potrebno je prepoznati izvorni položaj ploča na podu i vratiti ih u okvire. Poseban tretman dobit će sjeverni zid crkve kojeg pritišće terasasti teren, zemlja koja se naslanja na zid će se ukloniti, također zid će se osloboditi loše obnove cementom iz 20. stoljeća i sagrađiti u izvornoj tehnici kamena. Obnovit će se i barokna kuća uz sakristiju s portalom Katarina Nikolinija. Glavno pročelje obnovit će se u izvornom izgledu iz 17. stoljeća tako da će se rekonstruirati srušeni zabat. U to spadaju rozeta, vijenac, niše i prozori. Mramorni pod iz kapele će se ukloniti i obnoviti izvorni pod s grobnim pločama. Hauserova obnova trijumfalnog luka apside će se demontirati i vratit će se originalni izgled svetišta s ulaznim stepenicama. Portal s kapele će se ugraditi kao ulaz sa sjeverne strane crkve.

8. ZAKLJUČAK

Crkva i samostan sv. Marka u gradu Hvaru spominju se već krajem 13. stoljeća, a poseban značaj kompleks je imao u 14. i 15. stoljeću kada je predstavljao središte kulturnog i duhovnog života grada. Titular i skulptura lava na južnom zidu crkve dokazuju da je kompleks napravljen pod mletačkim patronatom. U 16. i 17. stoljeću kompleks se proširuje i otada potječu današnji ostatci. Unatoč svim nastojanjima da se dominikanski samostan i crkva spase za potrebe redovnika, francuska vlast ukinula je i uništila kompleks početkom 19. stoljeća. Najbolje je sačuvan zvonik crkve koji svojim stilom i arhitekturom parira ostalim zvonicima grada Hvara. Uzimajući sve arhitektonske periode kompleksa, uočljive su karakteristike dominikanske gradnje na Jadranu, gotičkog, renesansnog i baroknog stila, radionice Bokanić i ostalih intervencija od obnove iz 19. i 20. stoljeća. Stanje današnjih ostataka obilježeno je i romantičnom prezentacijom iz 19. stoljeća kada Alois Hauser obnavlja vrh zvonika te apsidu pretvara u kapelu sv. Josipa.

Kompleks se povezuje sa značajnim ličnostima hvarske povijesti kao što su Hanibal Lucić i Vinko Pribojević, a značaj crkve dokazuje i bogati umjetnički inventar koji se nalazio u njoj, kao što su slike Liberalea Cozze i Giambattista Zelottija. Osim grbova hvarskih plemićkih obitelji, u lapidariju dr. Grge Novaka nalaze se i moderne skulpture Šime Dujmovića koje svjedoče o hrvatskoj političkoj situaciji 20. stoljeća.

Projekt obnove Muzeja hvarske baštine rađa nadu da će konačno biti riješen problem zanemarenosti i zapuštenosti kompleksa sv. Marka na kojeg Duboković upozorava još od 1962. godine. Obnovom će se popraviti stabilnost arhitekture vizualizirajući sliku stanja iz 16./17. stoljeća te rekonstruirati pročelje crkve s originalnom rozetom koja se trenutno nalazi na pročelju kapele.

POPIS LITERATURE

1. Bezić Božanić, Nevenka. Nekoliko podataka o građevinskoj i zanatskoj djelatnosti u Hvaru u prvoj polovici XIX stoljeća. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. V, br. 1, 95.-109., 1978.
2. Bibić, Zorka. Venecijanski kameni lavovi u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XIII., br. 1, 53.-80., 2017.
3. Duboković Nadalini, Niko. Grbovi u bivšoj crkvi sv. Marka u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. III, br. 1, str. 43-54., 1969.
4. Duboković Nadalini, Niko. Samostan i crkva dominikanaca u Hvaru. *Anali Historijskog instituta JAZU-u Dubrovniku VIII-IX*, 439.-446., 1962.
5. Fisković, Igor. *Identitet crkava propovjedničkih redova u jadranskoj Hrvatskoj*, Zagreb: Studije DPUH, 2016.
6. Gamulin, Grgo. *Stari majstori u Jugoslaviji II.*, Zagreb: Društvo historičara umjetnosti Hrvatske, 1964.
7. Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011.
8. Kovačić, Joško. Dvije hvarske skulpture iz 15. stoljeća. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, vol. 32, br. 1, 425.-433., 1992.
9. Kovačić, Joško. *Iz hvarske kulturne baštine*. Hvar, 211.-225., 1987. (šapirografirano)
10. Kovačić, Joško. Župa Brusje na Hvaru. *Služba Božja*, vol. 35, br. 2, 127.-150., 1995.
11. Kovačić, Joško. Župa sveta nedilja na Hvaru. *Služba Božja*, vol. 42, br. 2-3, 121.-148., 2002.
12. Krasić, Stjepan. Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 41 (1), 2008.
13. Krasić, Stjepan. *Dominikanci. Povijest Reda u hrvatskim krajevima*, Zagreb: Globus, 1997.
14. Nikšić, Goran. Marko Andrijić u Korčuli i Hvaru. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 37, 191-228., 1997. – 1998.
15. Pribojević, Vinko. *O podrijetlu i slavi Slavena*. Zagreb: Golden marketing, 1997.
16. Srhoj, Vinko. Između originalnosti i epigonstva – slučaj Šime Dujmovića, kipara u Meštrovićevoj sjeni. *Ars Adriatica*, vol., br. 2, 225.-240., 2012.
17. Srhoj, Vinko. *Moderno kiparstvo otoka Hvara*. Zadar: Muzej Staroga Grada, 2016.
18. Štambuk, Ivo. Hvarski zvonici. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 147.-168., 2014.

POPIS SLIKOVNIH PRILOGA

Slika 1. Današnji izgled crkve. Izvor: <https://ihvar.cz/hvar/kultura.html> Pristupljeno 5.1.2021.

Slika 2. Presjek crkve i samostana sv. Marka. Izvor: Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 13.

Slika 3. Pročelje nekadašnje apside, danas kapele sv. Josipa s rozetom sa srušenog zabata glavnog pročelja. Izvor: Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 33

Slika 4. Giovan Francesco Camozio, detalj crteža grada Hvara iz 1571. godine. Izvor: Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 24.

Slika 5. Nadvratnik renesanse kapele Nikolini, natpis iz 1458. godine. Izvor: Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 19.

Slika 6. Tlocrt kompleksa u zadnjoj fazi života samostana. Izvor: Duboković Nadalini, Niko. Samostan i crkva dominikanaca u Hvaru. *Anali Historijskog instituta JAZU-u Dubrovniku VIII-IX*, 439.-446., 1962., str. 445.

Slika 7. Tlocrt dominikanske crkve iz 1840. godine. Izvor: Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske br. 01/2016. Datum tiskanog izdanja: 16.6.2016. Broj registra Z-6773 <https://www.topohvar.at/topo/orte/hv/hv-ci-07-1/> Pristupljeno 5.1.2021.

Slika 8. Južni bočni zid s vidljivim otiscima položaja nekadašnjih traveja. Izvor: Ljubica Bilić (fotografirano 16.7.2021.)

Slika 9. Crkva sv. Marka sa zabatom krova koji danas nije sačuvan i s neobnovljenim vrhom zvonika. Izvor: <http://www.hvarheritage.com/en/cultural-heritage/dominican> Pristupljeno 5.1.2021.

Slika 10. Ostatci klaustara ili kuhinje dominikanskog samostana. Izvor: Ljubica Bilić (fotografirano 16.7.2021.)

Slika 11. Današnje stanje svoda apside, odnosno kapele sv. Jurja. Izvor: Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 39.

Slika 12. Serfain pod vijencem u apsidi. Izvor: Konzervatorski elaborat. *Samostanska crkva svetog Marka u Hvaru*. Muzej hvarske baštine, Neir d.o.o., 2011., str. 39.

Slika 13. Usporedba portala sv. Marka, portala viganjske crkve i Bokanićevog oltara iz Nina. Izvor:

<https://www.google.com/maps/place/Crkva+Sv.+Marka/@43.1728237,16.4396579,3a,75y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipNdJFyk9-YaJPT007Z7Uv93czEJvvp6Cae7TsFx!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2F5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipNdJFyk9-YaJPT007Z7Uv93czEJvvp6Cae7TsFx%3Dw203-h392-k-no!7i992!8i1917!4m10!1m2!2m1!1ssv+marko+hvar!3m6!1s0x13358229ce62829d:0x73e406ba12ad6244!8m2!3d43.1728237!4d16.4396579!14m1!1BCgIgAQ?hl=en> Pristupljeno 17.1.2021.

Viganjska crkva: Lupis, Vinicije B. Dominikanski samostan i crkva Gospe od Rozarija u Vignju. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 36, 1998., str. 207. Bokanićev oltar: Domančić, Davor. Bokanićev ninski oltar. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, vol. 10, br. 1, 1956., str. 212.

Slika 14. Presjek i pogled zvonika sv. Marka arhitekta Aloisa Hausera. Izvor: Štambuk, Ivo. Hvarski zvonici. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 147.-168., 2014., str. 167.

Slika 15. Zvonik crkve sv. Marka. Izvor: Ljubica Bilić (fotografirano 16.7.2021.)

Slika 16. Usporedba hvarskih zvonika: a) zvonik franjevačke crkve Gospe od Milosti, b) zvonik katedrale (rekonstrukcija pretpostavljenog izvornog projekta), c) zvonik crkve sv. Marka. Izvor: Nikšić, Goran. Marko Andrijić u Korčuli i Hvaru. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 37, 1997. – 1998., str. 207.

Slika 17. Skulptura lava na južnom zidu crkve. Izvor: Bibić, Zorka. Venecijanski kameni lavovi u Hvaru. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XIII., br. 1, 2017., str. 68.

Slika 18. Pala Giambattista Zelottija, Sv. Antun Opat s drugim svetcima. Snimio Ivan Znidarčić, 1912. godine, izvor: Čapeta, Rakić, Ivana; Gabelica, Ivana. Važniji primjeri fotografskog

dokumentiranja pokretne baštine u splitskoj konzervatorskoj službi do sredine 20. stoljeća. *Portal*, 11/2020.

Slika 19. Visoki reljef *Krist*, Šime Dujmović. Izvor: Srhoj, Vinko. Između originalnosti i epigonstva – slučaj Šime Dujmovića, kipara u Meštrovićevoj sjeni. *Ars Adriatica*, vol., br. 2, 2012., str. 230.

Slika 20. Gornji dio fontane *Izvor novog života*. Izvor: Burmas Domančić, Dejanira. Spomenik oslobođenja. *Prilozi povijesti otoka Hvara*, vol. XII, br. 1, 2014., str. 272.

Slika 21. Projekt obnove crkve. Izvor: Muzej hvarske baštine, projekt obnove. (fotografirano 16.7.2021.)

Slika 22. Crtež izvornog oblika glavnog pročelja. Izvor: Muzej hvarske baštine, projekt obnove. (fotografirano 16.7.2021.)

SAŽETAK

Dominikanska crkva sv. Marka u Hvaru prvi put se spominje 1312. godine, međutim ostatci crkve rezultat su proširivanja iz 16./17. stoljeća. Proširivanje ju je preobrazilo u trobrodnu crkvu s nadsvođenim bočnim brodovima, orijentiranu na zapad, s apsidom koja je danas kapela i zvonikom čiji je vrh rekonstruiran u 19. stoljeću na temelju projekta arhitekta Aloisa Hausera. Kompleks je doživio preinake kroz stoljeća i različite vlasti: mletačku, francusku, austrijsku. Povijesnu i kulturnu važnost dokazuje činjenica da se u crkvi skupljalo plemićko Veliko vijeće Hvarske komune i da su u se u njoj pokapali hvarski građani i plemići. Iako od umjetničkog inventara nije puno sačuvano, zna se da je 16. i 17. stoljeću interijer crkve bio obogaćen oltarima, slikama i drugim dekorativnim predmetima. Utjecaj crkve sv. Marka za vrijeme Mletačke vlasti objašnjava i činjenica da je papa Urban VIII. 1642. godine podijelio potpuni oprost onima koji odu na hodočašće u crkvu. Za neočuvanost kompleksa zaslužna je francuska uprava kojoj je u 19. stoljeću crkva služila kao groblje i kasarna. Arhitektura odražava gotičku, renesansnu i baroknu tradiciju u Dalmaciji te elemente obnove iz 19. i 20. stoljeća. Na klesarskom radu crkve prepoznaje se stil radionice Bokanić, primjerice na glavicama kerubina i floralnim elementima drugog i trećeg kata zvonika. Današnje, prilično zapušteno izdanje crkve posljedica je romantične prezentacije Aloisa Hausera, ali Muzej hvarske baštine planira novu prezentaciju spomenika koja će se temeljiti na arhitekturi 16./17. stoljeća.

KLJUČNE RIJEČI

dominikanci, Hvar, radionica Bokanić, gotika, renesansa

ST. MARK'S CHURCH IN HVAR

Abstract

The dominican St. Mark's church in Hvar is first mentioned in 1312. However, today's remains are result of an expansion done in the 16th/17th century. The new version was built as a three-nave church with vaulted side naves, oriented to the west and with an apse that is today known as the St. Joseph (Josip) chapel. The bell tower was also built in the 16th/17th century but architect Alois Huser reconstructed the top of it in the 19th century. The monastery and church were changing with different regimens: Venetian, French and Austrian. The church had historical and cultural importance, the Big Night, Hvar's assembly of the nobility gathered there and it served as a burial ground for Hvar's nobility. There is not much left of the original artistic objects from church's interior, but it is confirmed that it was full of altars, paintings and other artistic items in the 16th/17th century. The fact that Pope Urban VII granted absolution to everyone that pilgrimage to St. Mark's church in Hvar, proves the church's significance during the Venetian Republic. The bad condition of the church is a result of french regimen in the 19th century when it served as a graveyard and a barrack. The architecture reflects Gothic, Renaissance and Baroque tradition in Dalmatia and elements of the 19th/20th century renovation. Elements of Bokanić school of stonemasonry can be seen on the sculpting decorations, such as cherubs and floral decorations on the second and the third bell tower floor. The current, somewhat neglected, condition of the church is an outcome of Hauser's romantic presentation, but the Hvar Heritage museum is planning a new presentation based on the 16th/17th century architecture.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

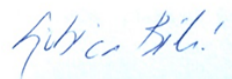
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja ____Ljubica Bilić_____, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja _____sveučilišne prvostupnice_____, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog/diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____23.9.2021._____

Potpis

IZJAVA O POHRANI
ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG/SPECIJALISTIČKOG/DOKTORSKOG RADA
(PODCRTAJTE ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOG
FAKULTETA U SPLITU

Student/ica: _____ Ljubica Bilić _____

Naslov rada: _____ Crkva sv. Marka u Hvaru _____

Vrsta rada: _____ završni rad _____

Mentor/ica rada: _____ prof. dr. sc. Željko Peković _____

Komentor/ica rada: _____ doc. dr. sc. Ana Torlak i doc. dr. sc. Vedran Barbarić _____

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružite odgovarajuće):

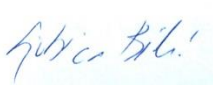
☒ a) rad u otvorenom pristupu

b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST

c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, _____ 23.9.2021. _____

Potpis studenta/studentice: _____ _____